

Çocukluğun Değişimi ve Çocuk Hakları

Children's Change And Children's Rights

ÖZET

Daha erken yaşta reşit olma durumu dışında, 18 yaşına kadar tüm bireyler çocuk sayılmaktadır. Aile ise, ilk iletişimin, ilk deneyimlerin gerçekleştirildiği ve hayatın en önemli dönemlerinin beraber geçirildiği bir ortamdır. Yaşamın ilk yılında güvenilir, ihtiyaçları zamanında karşılanan bir ortamda yetişen bireylerin topluma uyum süreleri de daha kısa olmaktadır. Böylelikle çocuklar aile tarafından temelleri atılan toplumun devamını sağlanmasını kolaylaştıracaktır. Toplumsal yapıda meydana gelen değişimler farklı aile yapılarının ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Eski çağlardan günümüze kadar olan dönemde meydana gelen değişim ve gelişmeler çocuk ve çocukluk kavramlarının keşfinde de etkili olmuştur. Toplum yapısındaki değer ve normlarda meydana gelen değişimler, sosyalleşme, küreselleşme, sanayileşme, oyun, oyuncaklar ve diğer birçok faktör çocuk imgelerinin, oyunların, oyuncakların değişmesine yani toplumsal değişimlere de neden olmaktadır. Günümüzde meydana gelen teknolojik gelişmeler beraberinde sanal ortamda oynanan oyunların yaygınlaşmasını getirmiştir. Özellikle okul öncesi dönem çocuklarının öğrenmesinde rol model almanın önemli bir yerinin olması çocukların televizyon, bilgisayar gibi sanal ortamlardan daha çok ve hızlı etkilenmesine neden olabilmektedir. Toplumsal değişim sürecinin çocukları olumsuz etkilemesinin önüne geçilebilmesi için yasal düzenlemelerin ve aile eğitimlerinin artırılması önemli bir unsurdur.

Anahtar kelimeler: Çocukluk, Tarihte Çocuk, Çocuk Hakları, Çocukluğun Değişimi.

ABSTRACT

All individuals up to the age of 18 are considered children, except in the case of coming of age at an earlier age. The family, on the other hand, is an environment where the first communication, first experiences are made and the most important periods of life are spent together. In the first year of life, individuals who grow up in a reliable environment where their needs are met in a timely manner also have a shorter period of adaptation to society. Thus, children will facilitate the continuation of the society whose foundations were laid by the family. Changes in the social structure have been effective in the emergence of different family structures. The changes and developments that have occurred in the period from ancient times to the present have also been influential in the discovery of the concepts of child and childhood. Changes in the values and norms in the social structure, socialization, globalization, industrialization, games, toys and many other factors cause changes in children's images, games and toys, that is, social changes. Today's technological developments have brought along the spread of games played in the virtual environment. The fact that role modeling has an important place in the learning of preschool children, in particular, may cause children to be affected more and more quickly by virtual environments such as television and computers. In order to prevent the social change process from affecting children negatively, it is important to increase legal regulations and family education.

Keywords: Childhood, Child in History, Child Rights, Change in Childhood

GİRİŞ

Daha erken yaşta reşit olma durumu dışında, 18 yaşına kadar tüm bireyler çocuk sayılmaktadır (UNICEF, 2004). İlk çağlarda, doğan çocukların yaklaşık %25'i doğumdan sonraki ilk beş günde, insanların %40'ı ise 16 yaşından önce hayatını kaybetmekteydi. Hayatta kalanlar ise çoğunlukla eğitim hayatından yoksun ve erken dönemden itibaren bir iş yaparak aileye yardım etmek durumunda kalmaktaydılar. Çocuğa fiziksel şiddet uygulamak normal kabul edilmekteydi. Ancak çocuklar, oynamak ve eğlenmek için kısıtlı zamana sahiptirler. Orta Çağ'da soylu ailelerden gelen çocuklar ailelerinden çok az bilgi edinmişlerdir. 7 yaşına geldiklerinde başka bir soylu hane ile yaşamak için gönderilmiştir. 14 yaşındaki erkek çocuklar toprak sahibi olmakta, 21 yaşında ise şövalye olmaktadır. Kız çocukları ise ev işlerini yürütmek için gerekli olan becerileri öğrenirlerdi. Çocukluk dönemi, çocuklar için erken dönemde sona ermekteydi. Üst sınıf ailelerinde kızlar 12 yaşın altında, 14 yaşın altındaki erkekler ile, ebeveynleri tarafından evlendirilirlerdi. 16. YY başlarında Avrupa'da ise çok sayıda çocuğun okula gitmesi sağlanmıştır. Ancak okullarda şiddeti de içeren bir disiplin sistemi hâkim olarak kullanılmaktaydı. 17. YY Avrupa'sında ise iyi ailelerden gelen çocuklar, "küçük okul (petty school)" olarak adlandırılan okula devam etmişlerdir. Ancak gramer okullarına sadece erkeklerin devam etmesi sağlanmış, kız çocukları annelerinden eğitim almışlardır. Pek çok kasabada kızlar için yatılı okullar kurulmuş, yazı, müzik, iğne işi gibi konular öğretilmiştir. Yoksul çocuklar ise eğitimden yararlanamamış, okula gidememiştir. 18. YY'da yine fakir ailelerin çocuklarının bir an önce çalışması beklenmekte, katı disiplin ve fiziki ceza normal kabul edilmekteydi. 19. YY'ın başlarında sanayi devrimi ile beraber kadın ve çocuk emeğine olan ihtiyacın artması ile birlikte çocuklar için daha zorlu bir dönem yaşanmıştır. Çocuklar 19.yüzyıl öncesinde aileleri ile çalışırken, 19. YY 'dan itibaren günde 12 saat tekstil

Canan Keleş Ertürk¹ 
Ayşegül Yıldırım² 

How to Cite This Article

Keleş Ertürk, C. & Yıldırım, A. (2023). "Çocukluğun Değişimi ve Çocuk Hakları" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:9, Issue:113; pp:7616-7627. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/sssj.70890>

Arrival: 26 June 2023
Published: 31 July 2023

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Öğr. Gör. Dr. KTO Karatay Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, Türkiye. ORCID: 0000-0001-6247-0073.

² Öğr. Gör., KTO Karatay Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, Konya, Türkiye. ORCID: 0000-0002-5903-1827.

fabrikalarında çalışmak zorunda bırakılmıştır. 19. YY başlarında çocuk işçiliğinin azaltılması için yasalar çıkarılmış, en etkili ilk yasa ise 1833'te kabul edilmiştir. Bu yasa ile 9 yaşından küçük çocukların fabrikada çalışması yasaklanmış, 9-13 yaş arasındaki çocukların günde 12 saatten veya haftada 48 saatten fazla çalışmasına izin verilmemiştir. Ayrıca 18 yaşından küçük çocukların gece çalışmasına izin verilmemiş ve 9-13 yaş arasındaki çocukların günde 2 saat eğitim alması kararlaştırılmıştır. Kiliseler tarafından yoksul çocuklar için de okullar sağlanmıştır. 19. YY öncesinde çocuklar her zaman küçük yetişkinler gibi giyinmişlerdir. 19.YY'dan itibaren çocuklar için ilk kıyafetler hazırlanmıştır. 20.YY'da çoğu çocuk için büyük değişimler başlamıştır. Eğitim, giyinme ve beslenme düzenleri daha iyiye gitmiştir. Ayrıca daha önce hiç olmadığı kadar oyuncak da sağlanmıştır (Lambert, 2017).

Okul öncesi eğitime ilişkin esas gelişim ve uygulamalar ise 17.YY'dan itibaren gerçekleşmiş ve Osmanlı Devleti bu gelişmeleri takip ederek uygulamalar gerçekleştirmiştir. Osmanlı Devleti'nde çocukların 4 yaş 4 ay 4 günlük iken sıbyan mekteplerine başlamaları uygun görülmekteydi. İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından açılan özel anaokulunda birinci sene çocuklara kitap okutulmamakta, ancak oyun ve eğlenme şartıyla, beden ve sağlık gelişimlerini, ahlak ve fikir aydınlatılmasını sağlayacak etkinlikler yapılmaktaydı. Birinci sene oyun, şarkı söyleme, bahçivanlık, jimnastik, el işleri, ahlak, ilmi eşya, ilmi hesap, Türkçe, kıraat, Fransızca dersleri verilirken; ikinci senede, birinci sene olan derslerin devamı verilmekte ve ek olarak resim dersi verilmekteydi. Resmi olarak açılan anaokulunda ise sağlık ve ahlak açısından uygun olan oyunlar, beden eğitimi, yürüyüşler, milli ve dini hikâye okuma ve konuşma, resim inceleme ve el işleri yer almaktaydı (Akt.: Türk, 2011).

Tarih boyunca insanlığın geçirmiş olduğu değişim ve gelişmeler, toplumsal yapıda da değişikliklerin olmasına neden olmuştur. Bu değişimlerden en çok etkilenenler arasında ise çocukların da yer aldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Çocuklar içinde buldukları çağın ve toplumsal yapının özelliklerinde göre eğitimler alarak cinsiyet rollerini benimsemekteydi. Toplumunun çocuğu kabul ediş şekli, onu yetişkinlerin küçültülmüşü olarak değil birey olarak kabul etmeleri, doğuştan günahkâr olmadığına ilişkin düşüncelerin değişmesi yüzyıllar boyunca meydana gelen olaylardan etkilenerek gerçekleşmiştir. Günümüzde ise çocukların bir birey olduğu kabul edilmiş, ulusal ve uluslararası yasal düzenlemelerle güvence altına alınmıştır. Çocuğun birey olduğunun kabulü ile birlikte tüm yönlerden gelişmesine de önem verildiği söylenebilmektedir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Toplumsal Değişim ve Çocuk

Aile, ilk iletişimin, ilk deneyimlerin gerçekleştirildiği ve hayatın en önemli dönemlerinin beraber geçirildiği bir ortamdır. Aile ortamında güvene dayalı ilişkilerin kurulması, bireylerin toplumsal yapı içerisinde kuracağı iletişiminin temellerini oluşturmaktadır. Yaşamın ilk yılında güvenilir, ihtiyaçları zamanında karşılanan bir ortamda yetişen bireylerin topluma uyum süreleri de daha kısa olmaktadır. Böylelikle çocuklar aile tarafından temelleri atılan toplumun devamını sağlanmasını kolaylaştıracaktır. Toplumsal yapıda meydana gelen değişimler farklı aile yapılarının ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Ayrıca ebeveyn eğitim düzeyi yükseldikçe ebeveyn-çocuk arasındaki iletişim değişmiş ve çocuklar aile ortamında kabul görmüştür. Ailelerin cezaya ilişkin görüşleri de bu değişimlere bağlı olarak farklılaşmakta, daha az ceza vermekte ve cezalar daha yumuşak olmaktadır. Geçmiş ile karşılaştırıldığında ebeveynlerin daha bilinçli olduğu, çocuğa bakış açısının daha olumlu olduğu, çocuğa verilen değerin arttığı görülmektedir (Tezel Şahin ve Cevher, 2007).

Çocukluk, algılanan, istenen, kurgulanan, görülen ve yaşanan çocukluk gibi kavramları da içeren kapsamlı ve yetişkinler tarafından üretilen bir kavramdır. Çocukluğun farklılaşması, kültürden, zamandan, sınıflardan, toplumdan ve çevresel koşullardan kaynaklanmaktadır (Ural, 2018).

Çocukluk, yaşamdaki ilk evre olmakla beraber kimlik ve kişilik gelişiminin de biçimlendiği dönemdir. Çocukluğu farklı dönemlerde geçmiş olsa bile yetişkinler çocukluğu geçmişte kalan, tekrarlanamayacak olan kaybedilmiş masumiyet olarak kavramsallaştırmaktadırlar (Akbulut ve Akar Vural, 2012). Antik dönemde çocuk kavramına ilişkin anlayışta toplumun devlet ile kurmuş olduğu ilişkilerin izleri görülmekteydi. Çocuklar uluslararası antlaşmaların güvencesi olarak görülmüş, akraba ilişkilerinin de parçası olarak kabul edilmiştir. Orta çağda ise kilise çocukların günahkâr olarak dünyaya geldiğini ve çocukların ruhlarının bu günahlardan arındırılması gerektiği inancını benimsemiştir. Ayrıca bu dönemde çocuk ve ebeveyn arasında bağlanmanın olmaması, çocuklarında yetişkinler gibi alkol alma, cinsel faaliyetlerde buluna, idam edilme gibi uygulamalarla karşı karşıya olması erken dönemde ölümlere sebep olmuştur. Rönesans ve aydınlanma ile birlikte aydınlanma başlamış, çocuğa ilişkin düşünceler değişmiştir. Yani bu dönem çocukluk algısında dini algı ve ritüeller ön planda yer almıştır. Artık çocukları günahkâr kabul etme anlayışı terk edilmiş, farklı bir çocukluk fikri oluşmuştur. Çocukların ayıp kavramını öğrenmesinin sağlanması, özel isimler verilmesi, özel odalara sahip olmaları, çocuk giysisi ve

oyunlarının gelişmesi ile bu dönemde burjuvazi işaretler yer almış ve çok sayıda yenilikler yapılmıştır (Karakuş Öztürk, 2017).

Çocukluğun tarihi, gelişmenin tarihi ile eş zamanlı olarak kabul edilmektedir. Çocuk kültüründe yer alan benzerlikler tarih ve coğrafya açısından yakınlıktan kaynaklanırken; farklılıklar içinde bulunulan sosyal ortam, fiziki ve tarihi şartlardır. İçinde bulunulan ortam çocuğunun kimliğinin şekillenmesini sağlamaktadır. Bu nedenle de toplumun, kültürel açıdan ve sosyalleştirme işlevi açısından sürekliliği, yeniliklere en açık özne olarak adlandırılan çocuk ile gerçekleştirilmektedir. Geleneksel aile yapısının modern aile yapısına, modern aile yapısının ise postmodern aile yapısına dönüşmesi, çocuklar arasında benzerlikten ziyade farklılıkların ön plana çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenle çocukları tanımak ve anlamak için onları kendi ortamlarında incelenmesi gerekmektedir (Şirin, 2017).

Eski çağlardan günümüze kadar olan dönemde meydana gelen değişim ve gelişmeler çocuk ve çocukluk kavramlarının keşfinde etkili olmuştur. Yüzyıllar boyunca yaşanan değişim ve gelişmeler aile yapısının değişmesine, bireyselleşmeye önem ve değer verilmesine, toplumdaki bireyin dikkate değer olduğunun yaygınlaşmasına neden olmuştur. Sosyal yapının değişmesinin yanında sağlık koşullarının da iyileşmesi, erken dönemde meydana gelen ölümlerin azalmasında, uzmanların çocuk yetiştirmeye yönelik çalışmaları da çocukluğun keşfinde etkili olan önemli bağlantılar arasındadır (Özcan, 2017).

Çocuk ile yetişkinin birbirinden farklı olduğu ve çocukların yetişkin bireylerin yaşamlarının dışında kalması gerekliliğine inanılan görüş modern çocukluk kavramı ile ilişkilidir. Modernleşme sonucunda meydana gelen değişimler ile çocukluğa ilişkin tanımlarda farklılaşmalar olmaktadır. Toplum yapısında ve çocuk kavramında meydana gelen değişimler ile çocukların korunmasını sağlayan yasal düzenlemeler yapılmıştır. Ancak çocuğa yönelik cinsel istismar, medyada çocuk istismarı, çocuk işçiliği, fiziksel istismar, savaşlarda çocuk ölümleri, sokakta yaşayan çocuklar, çocuk suçluluğu, çocuk ölüm oranları düşünüldüğünde ve uluslararası raporlar incelendiğinde toplumsal yapıdaki değişim ve yasal düzenlemelerin tüm çocuklar için elverişli şartların oluşmasını sağlanmasında yeterli olmadığı görülmektedir. Çocuğun gelişmesinde etkili olan toplumsallaşma ise, taklit ve diğer öğrenme süreçleri ile yetişkin dünyasına yaklaşmayı sağlayan, toplumsal normların öğrenilmesini içeren, kimlik kazanımına yardımcı olan ve gündelik yaşamda yer alan önemli bir kavramdır (Ercan, 2011).

Toplumsal yapı, insan ilişkilerinin varlığı ile temel oluşturmaktadır. Toplumsal açıdan devamlılığın, aktifliğin sağlanması iletişim ve etkileşim ile mümkün olmaktadır. Ancak toplumsal yapıda meydana gelen karşıtlıklar toplumsal yapıdaki değişimin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Günümüzde toplumsal yapıdaki değişimler hız kazanmakta buna bağlı olarak da yeni oluşumlar ve sorunlar meydana gelmektedir. Toplumun en küçük birimi olan aile ise bu değişimlerden en çabuk etkilenen kurumdur. Aile kavramı tarih boyunca da otorite, ilişki, sorumluluk, özgürlük, eşitlik, sevgi gibi farklı kavramlarla tanımlanmıştır. Aile özellikle duygusal bağların gelişmesinde etkili olan bir kurumdur. Bu nedenle çocuk toplumsal yaşamında temelini oluşturacak olan insan ilişkilerini aile ortamında öğrenmektedir. Böylece aile çocuğun toplum ile bütünleşmesinde rol oynamaktadır. Toplum ile bütünleşme sürecinde meydana gelen değişimler ailelerin geleneksel olarak benimsediği tutum ve değerlerin de değişmesine böylelikle topluma tekrar uyum sağlanmasına neden olmaktadır. Kentleşme ile birlikte ise siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel olarak meydana gelen en önemli değişimler harekete geçmektedir. Ancak aile yapısı toplumda meydana gelen bu hızlı değişimleri yakalayamazsa çeşitli problemler ortaya çıkmakta bu da çocuğa yaklaşımda ve çocuk eğitiminde aksamaların olmasına neden olabilmektedir (Aslan, 2002).

Toplum, ortak bir kültürü benimseyen, ortak coğrafi alanda bulunan, kendi kendinin devamlılığını kazanabilmiş ilişkilerin bütünlüğünü ifade etmektedir. Toplum, kişilerarası ilişkilerin ürünü şeklinde de tanımlanmaktadır. Eğitim ise toplumsal süreç olarak ifade edilmektedir. Toplumsal yapıda meydana gelen değişimlerde eğitim iki işleve sahiptir. Birincisi toplumsal değişim sürecinde eğitim mevcut olanı korumaya odaklıdır. Yani tutucu işleve sahiptir. İkinci olarak da değişim sürecini gerçekleştirecek bireylerin yetişmesini sağlamaktır. Yani değişime hazırlayıcı işleve sahiptir (Sağ, 2003). Toplumsallaşma ise, bireylerin kişiliğini kazanmak suretiyle toplumsal çevreye hazırlanması, toplum ile bütünleşmeye ilişkin süreç ve sosyalleşmesi olarak tanımlanmaktadır. İnsan toplumsal bir varlıktır. Toplum içerisine doğmakta, uyum sağlamakta ve bulunduğu ortama ait olmaktadır. Bu süreçler ile birey biyolojik bir varlık olmasının yanı sıra toplumsal bir varlık olmaktadır. Toplumsal varlık olma sürecinde içinde bulunduğu ortamın normlarını ve değerlerini içselleştirmekte ve bütünleştirmektedir. Doğumdan ölüme kadar da etkileşim ve değişimler devam etmekte bu nedenle de toplumsallaşma yaşadığımız süre boyunca bitmeyen bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel medyaya karşı ortaya çıkan yeni medya da toplumsallaşma ve değişim sürecinde rol oynamaktadır. Yeni medyanın etkili olan bir türü ise oyunlardır. Oyun sırasında hali hazırda var olan seçeneklerle çalışmakta ve bir davranış karşısında benzer tepkiler almaktadır. Ancak gerçek yaşamdaki oyunlarda tepkiler ve etkileşim farklılaşmaktadır. Bu nedenle yüz yüze kurulamayan iletişim ve etkileşim bireylere zarar vermektedir (Altunay, 2015).

Değer ve normlarda meydana gelen değişimler, toplumsal değişimlere de neden olmaktadır. Kadınların iş hayatında yerini almasıyla da bu değişim süreci devam etmektedir. Bu yüzden iş verenler tarafından aile yapısına uyumlu çalışma politikaları benimsenmekte bu da kadınların hem iş hayatında hem de aile hayatında var olmasını desteklemektedir. Türk toplumu günümüz çağında meydana gelen değişim ve gelişmeleri de takip etmekte, dolayısıyla toplum ve aile yapısında da değişimler olmaktadır. 1970'li yıllarda evlenme yaşı kadınlarda 17, erkeklerde 22 iken, 2011 yılında kadınlarda 24.7, erkeklerde 28.6 olmuştur. Bunun yanında aynı evde yaşayan kişi sayısı da azalmıştır. Ancak toplumsal yapıda meydana gelen değişimler Türk toplumundaki aile kültürünün korunmasına engel olmamıştır (Bayer, 2013).

Değişim sürecinde yer alan bir diğer kavram olan sosyalleşme ise, doğum öncesi dönemden itibaren başlayan, toplum içerisindeki öğrenme sürecidir. Ancak toplumsal ve teknolojik yapıda meydana gelen değişimler nedeniyle de sosyalleşmeye ilişkin mekanlarda değişiklikler olmuştur. Teknoloji ve toplum birbirini etkileyen aktif bir yapıdır. Teknoloji bireysel ve toplumsal gereksinimleri karşılamaya çalışmakta böylece toplumsal ilerlemeye katkıda bulunmaktadır. Toplum yeni teknoloji ile karşılaştığında hem toplum hem de teknoloji artık değişime uğramaktadır. Sosyal paylaşım ağları, toplumsal yapıda meydana gelen değişimler sonucunda ortaya çıkmış ve sosyalleşmenin de farklılaşmasında etkili olmuştur. Bu ağlar zamansal ve mekânsal açıdan birbirinden bağımsız olan bireyler arasındaki iletişimi sağlamaktadır. Ayrıca bireyin kendisini tanımlaması için yeni bir ortam sağlamıştır. Günlük yaşamın karmaşası nedeniyle uzaklaşan sosyal ortam ve kopmalar, sosyal paylaşım ağları ile engellenebilmekte, böylece var olan ilişkilerin devam etmesi sağlanmaktadır (Dilmen ve Öğüt, 2010).

Küreselleşme, toplumları, kendi çizgilerinin ilerisindeki ekonomik, toplumsal, siyasal, kültürel faktörlere ve değişimlere açan kapsamlı süreçtir. Toplumda meydana gelen değişimler, ulusal düzeydeki ekonomik planın, politikanın, topluma ilişkin kurumların önceliğinin azalmasında, küresel düzeydeki ekonomik planın, siyasal yargıların ve toplumlararası hareketliliğin artmasında etkili olmaktadır. Bu ise, çocukların içinde büyüyüp geliştikleri, etkileşime girdikleri yaşamları üzerinde etkili bir faktördür. Çocuk emeği diğer bir deyişle çocuk işçiliğinin var olması, resmi ve gayri resmi önlemlere rağmen gelişmemiş, gelişmiş veya gelişmekte olan ülke ayrımı yapılmaksızın tüm ülkelerde var olan önemli bir problemdir. Çocuk emeği veya işçiliği ise çocuğun gelişimini tüm yönlerden olumsuz olarak etkilemektedir (Ahioglu Lindberg, 2013).

Sanayileşmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye, milli kültür ve gelenekler sayesinde aile yapısının korunmasında avantajlı bir konumdadır. Ancak hızla gerçekleşen kentleşmeler, iç göçler ülkemizdeki aile yapısını olumsuz yönde etkilemeye başlamıştır. Eşler ve ebeveyn-çocuk arasındaki iletişimin bozulması, aile yapısı ile ilgili sorunlar, ailenin problem çözme becerilerinde sorun yaşaması, ahlak ve değerlerin zarar görmesi, kötü alışkanlık ve davranışların hızlı bir şekilde artması, engelli çocuğa sahip ailelerin sorunları, ekonomik problemler, boşanma sonucunda kadın ve çocukların problemleri Türk aile yapısında meydana gelen sorunlardan birkaçıdır. Bu sorunlar sağlıklı aile yapısına doğru gidişi de hızlandırıcı etki yapmaktadır. Aile eğitimine odaklanan çalışmaların artması, aile üyelerinin gereksinimlerini içeren projelerin desteklenmesi, aile olma farkındalığının geliştirilmesi ile aile yapısındaki sorunların ortadan kalkması sağlanabilecektir. Sağlıklı aile yapısı beraberinde de sağlıklı toplumun oluşmasını sağlayacak böylelikle değişimler en az zararla toplumu etkileyecektir (Demirkan, 2006). Teknoloji, eğitim, sağlık ve diğer alanlarda meydana gelen değişimler ile birlikte de çocuk ölümlerinde düşüş sağlanmış, hastalıkların tedavi edilebilirliği artmış ve çocuğa bir birey olarak değer verilmiştir. Ancak toplumsal yapı içerisinde meydana gelen bu olumlu değişim ve gelişmelere rağmen, çocuklara sunulan imkanlarda eşitsizlikler mevcuttur. Bu nedenle çocukların yaşam şartlarının iyileşmesini sağlayacak kalıcı önlemlerin geliştirilmesi gerekmektedir (Erkut vd., 2017).

19.YY'dan itibaren tartışmaların nesnesi olan çocuklar, 20.YY'da elde etmiş olduğu çok sayıda hak ile birlikte tüketimin de nesnesi olmaktan kendini alamamıştır. Çocuklar suça, sokaklara, cinsel eylemlere tezgahlara gönderilmekten kurtulamamıştır. Modern çocukluk paradigması, günümüz çocukluğunu şekillendiren, 20.YY çocuk hakları hareketinin kökü olan bir kavramdır. Ancak bu paradigma hedeflediği gibi çocukları merkeze alan ve aktif katılımını destekleyen bir süreç olmaktan uzak kalmış, tektipleşmiş işleve sahip olmuş ve çoğulluklara gereken önemi vermemiştir. Yani çocukların sesini duyuramamış, nesne olarak kalmasını engelleyip özne olmasını sağlayamamıştır (Akbaş ve Atasü Topçuoğlu, 2009).

Toplumsal yapıda meydana gelen değişimler çocuk, aile ve toplum ilişkilerinin de farklılaşmasına neden olmuştur. Çocuğun eğitim yaşamının desteklenmesi, bakım ve beslenme koşullarının iyileştirilmesi gibi birçok alanda ilerlemeler sağlanmıştır. Başlangıçta çocuğun aktif olduğu ve merkezde yer alması gerektiğine olan inanç hakimken, ilerleyen zaman diliminde çocuklar da tüketim sürecinin bir parçası olarak kabul edilmeye başlamıştır. Bu nedenle küreselleşme, sanayileşme, teknolojik gelişmeler gibi bazı faktörler çocuğun gelişim sürecini olumsuz olarak da etkileyebilmektedir.

Oyun, Oyuncak ve Medyanın Çocuk Üzerindeki Etkisi

Oyun, sonucunu düşünmeksizin eğlenme amacı ile yapılan, çocuğa kimsenin öğretemeyeceği konuları deneyim ile öğreten hareket ve yöntemdir. Çocuklar oyun aracılığı ile enerjisini atabilmekte, saldırganlık dürtüsünü de boşaltmasını sağlamaktadır. Çocuklar, kendi özel hayatlarındaki bazı sorunları oyun aracılığı ile çözebilmektedir. Özellikle hayali oyunlar ile korkularından ve gerilimden uzaklaşabilmektedirler. Oyun çocuğun sorunlarını, isteklerini, heyecanlarını, korkularını vb. durumları dışa vurmasını sağlamakta yani çocuğun dili ve kendini anlatma yolu olarak değerlendirilmektedir. Çocukların toplumsal ve ahlak kurallarını öğrenmesi ve uyum sağlamasında oyunun çok önemli bir rolü vardır. Çünkü oyunların yapılandırılmasında içinde bulunulan kültür, çevre şartları, cinsiyet ve yaş büyük etkiye sahiptir (Yavuzer, 2016).

Oyun, çocukların eğlenmesini ve hoş vakit geçirmesini sağlamaktadır. Oyuncak ise oyun esnasında üretilmiş veya hazır olarak temin edilmiş her türlü nesnedir. Geçmişteki oyunlara bakıldığında uçurtma uçurma, topaç çevirme gibi özellikle ev dışı mekanlarda oynanan oyunlar daha çok dikkat çekmektedir. Oyun yeri, zaman ve koşullarda meydana gelen değişimlere bağlı olarak değişmiş, sokak oyunları, bahçe oyunları yerini ev oyunlarına ve özellikle bilgisayar oyunlarına bırakmıştır (Dervişoğlu, 2017).

Oyun ve oyuncaklar, bireylerin çocukluk dönemine ait delilleri nesilden nesile aktarmaktadır. Türk filmlerinde de çocuk oyunlarına yer verilmiştir. Namus uğruna filminde misket oyunu; Boş Beşik filminde Kutu Kutu Pense ve sapan; Tatlı Dillim filminde sek sek, salıncak ve top atmaya; Gelin filminde çaktırma ve elim sende; Elveda Dostum filminde futbol ve uzun eşek; Şaban Pabucu Yarım filminde yağ satarım bal starım, ip atlama ve sapan; Fazilet filminde çatlak patlak ve bez bebek; Berdel filminde bez bebek ve tekerlemeli oyuna yer verilmiştir. 60'lı, 70'li ve 80'li yıllarda yapılan Türk filmlerinde çevre şartları ve kültürel değerler göz önünde tutularak çocuk oyunlarına da yer verilmiştir. Bu da çocuk oyunlarının ve oyuncakların nesiller arası geçişine yardımcı olmuştur. Ancak 90'lı yıllardan itibaren oyun kültürünün aktarımında bir gerileme başlamış, 2000'li yıllarda ise geleneksel oyunlar ve oyuncaklar sadece köy yaşamı ile ilgili filmlerde yer almıştır. Şehir insanı artık kültürel mirasa dayalı oyun ve oyuncaklar değil, popüler kültüre dayalı oyun ve oyuncakları tercih etmektedir. Oyuncak müzelerinin açılması ise kültürel mirasın devamı için umut vadeden bir uygulamadır (Ersoy İnci, 2017). Oyuncak müzeleri, farklı yaşlardaki bireyler ortak bir amaç ve kültür değeri ile bir araya getiren, sosyal ve kültürel tarih ile ilgili bilgi sunan son yıllarda ülkemizde de yaygınlaşan bir müze türüdür. Oyuncak müzeleri, oyunların ve oyuncakların zaman içerisinde geçirmiş olduğu değişim ve gelişimleri sergileyerek farkındalık oluşmasına da katkıda bulunmaktadır (Karadeniz ve Atar, 2017).

Çocuklar artık oyunlarını günümüzde yaygın olan televizyon hikayeleri ve karakterlerinden yapılandırmakta, bu da medyanın çocuk oyunları üzerinde melezleştirici etkiye sahip olduğunu göstermektedir (Akçay, 2018).

Toplumsal yapıdaki değişimler, çocuk imgelerinin, oyunların, oyuncakların değişmesine neden olmakta; bu değişimler ise sanayileşme, teknolojik gelişme, kentleşme, tüketim kültürü, kapitalizm ve küreselleşme ile ilişki olan bir durumdur. Ancak çocuklara yönelik pazarlama yöntemlerinin yasaklanması, çocuk kültürünün ticarileştirilmesi, tüm dünyayı saran tek bir çocuk kültürünün oluşmasının ve metalaşmasının engellenmesi ile çocukların tüketici olmadan önce çocuk olmaları sağlanabilmektedir (Sormaz ve Yüksel, 2012).

Bilgisayar oyunları, çocukların kapalı ve dar bir mekânda bireysel olarak kalmasına de neden olan hızla ilgiyi üzerinde toplayan ve tehlikeli boyutlara ulaşan bir oyundur. Bilgisayar oyunları el-göz koordinasyonu, dikkat, muhakeme ve algı gibi bilişsel işlevlerin gelişmesinde avantaja sahip iken; gerçek oyun aktiviteleri ve sosyal gelişim üzerinde dezavantajlara sahiptir. Bu nedenle bilgisayar oyunları oynarken, olumlu ve olumsuz özellikleri düşünülerek bilinçli olunması, süreli ve sınırlı olunması gerekmektedir (Yavuzer, 2016). Bilgisayar oyunlarını oynama yaşı ise günümüzde okul öncesi döneme kadar inmiştir. Çocukların yaşları büyüdükçe bilgisayar oyunu oynama sıklığında da artış olmaktadır. Ayrıca erkek çocukları kız çocuklarına göre daha fazla bilgisayar oynamaktadır. Bu durum ailelerin bilgisayar oyunlarını "erkek oyunu" olarak adlandırmasından kaynaklanabilecek bir durumdur. Okul öncesi dönemde taklit ve model alma ile öğrenme daha yoğun olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle bilgisayar oyunlarında gördüklerini gerçek yaşama aktarma ihtimalleri de yüksek olduğu için tehlikeli sayılabilecek bir durumdur (Akçay ve Özcebe, 2012).

Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi kapsamında toplanan verilere göre (EU Kids Online Türkiye, 2010);

- ✓ 9-16 yaş grubundaki bireylerin %93'ü haftada en az 1 defa çevrimiçi olmaktadır.
- ✓ 9-10 yaşlarındaki çocukların 1/3'ü, 15-16 yaşında olan bireyleri ise % 80'i interneti günlük olarak kullanmaktadır.
- ✓ İnternet kullanımının %87'si evde, %63'ü okulda olmaktadır.
- ✓ 9-16 yaş grubundaki çocukların %85'i interneti okul işlerinde, %83'ü oyun oynamada kullanmaktadır.

- ✓ 9-16 yaş grubundaki çocukların %59'sı sosyal paylaşım sitelerinin herhangi birinde hesaba sahiptir.
- ✓ Sosyal paylaşım sitelerinde hesabı olan çocukların ise %26'sının herkese açık profili bulunmaktadır.
- ✓ 12 çocuktan 1'i çevrimiçi olarak görüştüğü bireyler ile görüşmüştür.
- ✓ 9-16 yaş grubundaki çocukların %41'i internet ortamında bir veya daha fazla riske maruz kalmıştır.
- ✓ 9-16 yaş grubundaki çocukların %14'ü son bir yıl içerisinde internet ortamında açıkça cinsel içerikli görüntüler ile karşılaşmıştır.
- ✓ 9-16 yaş grubundaki çocukların %6'sı internet ortamında incitici veya müstehcen mesaj aldıklarını ifade etmiştir. Her 4 çocuktan 1'i ise bu durumu kimse ile paylaşmamıştır.

Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi Türkiye Bulgularında elde edilen veriler göre (EU Kids Online Türkiye ,2010);

- ✓ Çocukların ortalama 10 yaş civarında internet kullanmaya başlamaktadır.
- ✓ Günde 1 veya 1,5 saat internet kullanmaktadırlar.
- ✓ İnterneti %92 okul işleri, %49 oyun oynamak için kullanmaktadırlar.
- ✓ Sosyal paylaşım sitelerinde hesap açma için 13 yaş alt sınır olmasına rağmen, bu sitelerde hesabı olanların üçte biri 13 yaş altındadır.
- ✓ Sosyal paylaşım sitelerini kullanan çocukların %85'i Facebook hesabına sahiptir.
- ✓ Çocukların %19'u adreslerine ilişkin bilgilere, %8'i ise telefon bilgilerine sosyal paylaşım sitelerinde yer vermektedir.
- ✓ 9-16 yaş grubu çocukların %12'si cinsel içerikli mesaj aldığını, %9'unun zorbalığa maruz kaldığını, %46'sı cinsel içerikli fotoğraf gördüğünü ve bundan rahatsız olduğunu bildirmiştir.

Yasal olmayan, cinsellik ve şiddet unsurlarını içeren sitelere kolay erişim, tehlike oluşturabilecek kişilerle iletişim, oyunlara karşı aşırı bağımlılık, terör ve uyuşturucu gibi konularda propagandalar internet kullanımındaki riskler arasındadır. Ayrıca internet kullanımında fiziksel, psikolojik, sosyal ve teknik açıdan da çocuk ve gençler istismara maruz kalabilmektedir. Bu yüzden internet kullanım süresi yerine internetin nasıl kullanıldığının araştırılması gerekmektedir. Ayrıca çevrimiçi kullanım ve erişim imkanlarının artması ile çevrimiçi risklerde de artışlar olmaktadır. Bu nedenle çocuk ve gençlerin çevrimiçi risklerden korunmalarının sağlanması için gerekli düzenlemeler yapılmalı, kişisel koruma önlemleri alınmalı, bilinçlendirme çalışmaları gerçekleştirilmelidir. Ayrıca internet kullanımı ile eğitim düzeyi arasındaki olumlu ilişkiden de yararlanılmalıdır (Çelen vd., 2011). Ebeveynler, internetin eğitsel ve eğlendirici özelliklerinin yanı sıra zararlı içeriklere ve etkiye sahip olduğunun bilincindedir. Bu nedenle çocukların internet kullanımında kontrolün ve sınırlamaların olması, yasal düzenleme, filtreleme ve aile denetiminin gerekliliğine inanmaktadırlar. Ebeveyn denetimi, çocuğun internetin olumsuz etkilerinden korunmasındaki en önemli ve öncelikli önlemdir. Ebeveyn denetimi ile çocukların interneti amaçlar doğrultusunda, belirli zaman diliminde ve belirli süre ile kullanması sağlanmakta böylelikle internetin olumsuz etkilerinden korunmaktadır (Terkan ve Taylan, 2010).

Televizyon, çocuklar tarafından ilgi gören birinci mecra iken, sosyal yönden beklentilerin yüksek olduğu çocuk idealinin var olma olasılığı da düşmektedir. Televizyon ve bilgisayar oyunları ile meşgul olan çocuk imajı, akranları ile vakit geçiren, sosyalleşen ve kitap okuyan çocuk idealinden uzaktır. Özellikle internet kullanımının yaygınlaşması ile birlikte bilgisayarlar, televizyona göre kontrolü daha zor olan ancak etkileşimli olması nedeniyle daha etkili bir araçtır. Popüler kültürün televizyonlar çocuk ve yetişkinler için ayrı olarak sunulmaması da gelişim sürecindeki tehdit unsurları arasında yerini almaktadır (Cesur ve Paker, 2007).

Çocukların televizyondan etkilenme düzeyleri yaşlarına, gelişim özelliklerine, aile yapısı ve çevresel koşullara, izlenen program türlerine göre değişmektedir. Televizyondan gelen mesajlar zihin yapısına yerleşmekte ve zamanı geldiğinde davranışlarda ortaya çıkmaktadır. Kitle iletişim araçları arasında yer alan televizyon teknolojik gelişmelere de uyum sağlayarak kendisini sürekli yenilemekte ve geliştirmekte böylece günlük yaşamdaki yerini her zaman korumaktadır. Özellikle ebeveynlerin ilgisizliği, çocuklarına yeterli zaman ayıramamaları nedeniyle çocuklar kendisini sürekli yenileyen televizyona daha çok bağlanmakta ve olumsuz etkilerine daha çok maruz kalmaktadır. Gelişmekte olan bireylerde televizyon izleme alışkanlığı özellikle dikkat süresinin kısalığı, dikkat ve konsantrasyon dağınıklığı başta olmak üzere beyin gelişiminde olumsuz sonuçlara neden olmaktadır. Uzun süre televizyon izleyenlerde ise düşünme ve yorumlama becerilerinde kayıplar olmaktadır. Televizyon programlarındaki çeşitlilikte çocukların televizyona fazla zaman ayırmasına neden olmaktadır. Çocuklar günde ortalama 3-4 saat televizyon izlerken olumsuz durumlardan erkek çocukları daha çok etkilenirken, korku içeren durumlardan kız çocukları daha çok etkilenmektedir. Çocuğa karşı şiddetin ve istismarın televizyonda yer alması ve çocukların bu haberleri izlemesi de kalıcı izler bırakabilmektedir. Televizyonun toplum üzerinde olumlu etki edebilmesi için kitle iletişim aracı rolünü tekrar üstlenmesi, programların eğitici nitelikte olması, toplumun ihtiyaçları ve ilgilerine yönelik nitelikli yayınların yapılması gerekmektedir (Büyükbaykal, 2007).

Televizyon insanların hayatını kolaylaştıran bir icat iken hızlı değişim süreci ile amacına uygun olarak kullanılmadığında olumsuz etkileri de beraberinde getirmektedir. Özellikle çocuklarda derslerin ihmal edilmesine, sosyal etkileşimden uzaklaşmaya, çikolata tarzı ürünlerin tüketiminde artmaya, hareketsiz yaşama, özdeşim kurma problemlerine, cinsellik olgusuna ilişkin yanlış inançlara, aile ortamında uzaklaşmaya, tüketim dürtülerinin artmasına, milli kültürün aktarılmasında sorunlara neden olabilmektedir (Arslan, 2006).

Televizyonlarda yayınlanan reklamlar çocukları olumlu ve olumsuz birçok yönden etkilemektedir. Reklamlar aracılığı ile çocuklar farklı ürünler hakkında bilgi edinebilmekte ve ürünleri ebeveynlerinden talep etmektedirler. Reklamlar çocukların ilgisini çekecek biçimde tasarlandığında ise çocukların dikkatini daha çok çekmektedir. Reklamlarda ürünler hakkında abartılı bilgiler de aktarılmaktadır. Çocuklar reklamlarda gördükleri ürünleri satın alma konusunda ısrarcı olabilmekte, aile tarafından bu istek karşılanmadığında ise gizli olarak ürünü alabilmektedirler. Ebeveynlerin büyük bir kısmı, reklamların eğlendirme, dış dünyayı tanıtmaya yarayan olumlu özelliklerinin yanında çocukların hayal gücü, dil gelişiminde bozulma, marka bağımlılığı, saldırganlık gibi gelişim üzerinde olumsuz durumlara da neden olduğunu düşünmektedirler (Karaca vd., 2007). Reklamlarda aktarılan bilgilerin doğruluğuna ilişkin inançlar yaş ilerledikçe değişmektedir. Türkiye’de ise ortalama 9 yaş civarında bu ayırım yapılabilmektedir. Reklamlarla çocuğa kültürel değerler, cinsiyet rolleri, alternatif yaşam tarzları, tüketim kalıpları, aile içi rol dağılımları ve ilişkiler aktarılmaktadır. Reklamlar, hem toplum tarafından kabul edilmiş yaşam tarzlarını hem de yeni ve aykırı yaşam tarzlarını sunmaktadır. Reklamlar çocukları yönlendirme ve bilinçaltını etkileme, bilişsel ve duyuşsal tepkiye neden olma niteliğine sahiptir. Ülkemizde reklamlar Radyo Televizyon Üst Kurulu, Reklam Kurulu ve Reklam Özdenetim Kurulu aracılığı ile denetlenmekte ve çocukların olumsuz yönde etkilenmesinin engellenmesi için çalışmalar yapmaktadır (Elden ve Ulukök, 2006). Toplumsal cinsiyet, toplumsal ve kültürel değerler yoluyla oluşturulan kadın ve erkeğe ilişkin rol modelleridir. Okul öncesi dönemde cinsiyet rolleri gözlem, model alma ve taklit yolu ile geliştirilmektedir. Bu nedenle reklamlarda yer alan cinsiyet rolleri çocuklar tarafından gözlenmekte ve taklit edilmektedir. Ancak reklamlarda kalıplaşmış yargılar ve toplum tarafından kabul edilmiş olan cinsiyet rolleri fazlasıyla kullanılmaktadır. Bu açıdan reklamlarda yer alan karakterlerin sadece çocuk olma durumlarına vurgu yapması, izleyen çocukların cinsiyet rolleri ile ilgili karmaşa yaşamasına engel olabilecektir (Gündüz Kalan, 2010).

Çocuklar televizyon karşısında zaman geçirirken çok zaman harcamakta ancak mutlu olmaktadır. Ayrıca televizyon çocukların duygularına da hitap etmektedir. Bu nedenle çocuklar, televizyonların büyük tüketici grubundadır. Televizyonda sorunlar, şiddet ile çözülebilmekte, cezaya yer verilse bile ölüme sebebiyet ile ilgili fazla içerik sunulmakta, refah ve bolluk içerisinde olan yaşantılar sunulmaktadır. Aktarılan bu tabloyu çocuklar kendi yaşantısı ile bağdaştırmaya çalışmakta, aksi durumda hayal kırıklığı yaşayabilmektedir. Bu nedenle televizyonda sunulan içeriklerde kültür ve kültürel yaşantı önemli bir unsur olmaktadır (Tokgöz, 1979).

İçinde bulunduğu sosyal çevre açısından ev dışı ortamlarda farklı uğraşları olan çocukların televizyona karşı ilgileri daha sınırlı olmaktadır. Aksine ev ortamında gününün büyük bölümünü geçiren çocuklar için en eğlenceli ve uygun araç televizyon olarak benimsenmektedir. Bu açıdan bakıldığında kitle iletişim aracı olarak kabul edilen televizyon, günümüzde kitle değişim aracı pozisyonuna gelmiştir. Alışkanlıkları, zevkleri ve kültürü değiştirmiş ve bundan da en çok çocuklar etkilenmiştir. Çocuklar üzerindeki bu etki televizyon izleme alışkanlığı ve ailenin televizyona ilişkin tutumu ile de ilişkilidir. Çocuğun televizyon ile baş başa bırakılmaması, ebeveyn denetiminde izlemesinin sağlanması, farklı olanaklar oluşturularak televizyon izleme süresinin sınırlandırılması önemlidir. Günümüz çocuklarına “televizyon çocuğu” denilmesi, çocukların yetişkinlerle birlikte aynı dizileri, programları, haberleri izlemesi ile de ilgili olan bir durumdur (Öztürk, 2012).

Küreselleşme ile birlikte çocukların medya aracılığı ile destekleyici uyarılara daha fazla erişebilirliği sağlanmış, bu durumda gelişimleri üzerinde rol almıştır. Ancak medyada yer alan programların artışı, davranış kalıpları ve rol modeller ile ilgili çatışmalara, dünya genelinde ilk cinsel ilişki yaşında düşüş olmasına, erken yaşta evliliklerin artmasına, popüler karakterler ile ilgili materyallerin tüketiminin artmasına neden olan faktörler arasında yer almasına neden olmuştur (Akt.: Ahioğlu Lindberg, 2013). Kentlerde yaşayan, düşük gelirli, azınlık topluluklarındaki küçük çocuklar geniş bir kapsamda mobil cihazlara maruz kalmakta hatta 4 yaşındaki çoğu çocuk kendi cihazlarına sahip olmaktadır. Küçük çocuklar tarafından mobil medya kullanımı hakkında ailelere yönelik önerilerin de acilen güncellenmesi gerekmektedir (Kabali vd., 2015).

Dijital çocukluk, televizyon, bilgisayar, elektronik oyunlar, internet, akıllı telefon gibi teknolojilerin yaygınlaşması ile ortaya çıkan bir kavramdır. Ancak bu teknolojik cihazlardan yayılan elektro manyetik alan kısa vadede stres, görme alanında daralma, göz yanması, kulak çınlaması, kulak bölgesinde ısınma, konsantrasyon bozukluğu, yorgunluk, halsizlik, baş dönmesi, baş ağrısı, sersemleme, gece uykusuzluğu; uzun vadede genetik yapıda bozulma, beyin hücrelerinin ölümü, lenfoma kanseri, beyin tümörü, kan beyin bariyerinin zedelenmesi, hafızada zayıflık,

kalp rahatsızlığı, kalıcı işitme sorunları, embriyo gelişiminde zarar, bağışıklık sistemin sorunları, kan hücrelerinde bozulma sorunlarına neden olmaktadır (Akt.: Kandir, 2016).

Gazetelerde ise çocuklar ile ilgili olarak yer alan haberler incelendiğinde olumsuz haberlerin, olumlu haberlerden daha fazla olduğu ve çocukların genelde mağdur olarak haberlerde yer aldığı saptanmıştır. Bu da Türkiye’de çocuk haklarının ve çocuğa yönelik politikaların geliştirilmesi ve iyileştirilmesine olan ihtiyaç için ipucu niteliğindedir. Medya ortamında çocuklara yönelik olarak hazırlanan sunumların mesaj ve içeriklerin eğitimciler, gelişim psikologları, çocuk gelişimi uzmanları gibi alanında tekin olan kişiler tarafından denetlenmesi gerekmektedir (Yıldız, 2018). Türkiye’de Cumhuriyet dönemi ile tanınmaya başlamış olan Doğan Kardeşler dergisi, modern anlamda çocuğun yetişmesinde sorumluluk üstlenmiştir. Günümüzdeki eğitsel çocuk dergileri kitabi bilgiden ileriye gidememekte, eğlence amaçlı dergiler ise çizgi film karakterlerinin materyallerini satmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle çocuklara nitelikli bilgi aktarımını sağlayacak çocuk dergilerinin artışına gereksinim duyulmaktadır (Çelik, 2014).

Oyun, bireylerin eğlenerek öğrenmesini sağlayan bir faaliyettir. Oyuncak ise oyun esnasında kullanılan tüm materyalleri içermektedir. Oyun ve oyuncak aracılığı ile çocuklar kendi iç dünyasını yansıtabilme imkânı bulmaktadır. Bu nedenle çocukların oyunlarının ve oyuncak seçimlerinin gözlenmesi tanıma sürecinde yardımcı olmaktadır. Ancak günümüzde meydana gelen teknolojik gelişmeler beraberinde sanal ortamda oynanan oyunların yaygınlaşmasını getirmiştir. Çocukların büyük bir çoğunluğu gerçek arkadaşları ile gerçek bir ortamda oyun oynamak yerine bilgisayar oyunlarını tercih etmektedir. Bunun nedenlerinden biri ise toplumsal yapıda meydana gelen değişmelerin güvensiz bir çevre ortamı oluşturması ve ailelerin bu konuda endişe duymaları, çocukların evde kalmalarının daha güvenli olduğunu düşünmeleridir. Ancak bilgisayar oyunları gelişim sürecinde olan çocukların sağlıklarını da olumsuz olarak etkileyebilmektedir. İnternet, bilgiye erişimi kolaylaştıran bir uygulama iken bilinçsiz kullanıldığında ciddi düzeyde tehlikeli olabilmektedir. Sanal ortamda kurulan arkadaşlıklar, çevrimiçi oyunlar, yasal olmayan reklamların gelişim sürecinde olumsuz etkisi vardır. Televizyon ise çocuğu programlar, reklamlar ve çizgi filmler ile etkileme gücüne sahiptir. En yaygın olarak kullanılan kitle iletişim araçlarından olan televizyon özellikle tüketim çağında etkili rol oynamaktadır. Çizgi filmlerde yer alan karakterlerin reklamlarda, dergilerde kullanılması, karakterlere ilişkin materyallerin satışının yaygınlaşması, çizgi film ve reklamların eğitsel olmaktan ziyade maddi kaygılara sahip olduğunu düşündürmektedir. Özellikle okul öncesi dönem çocuklarının öğrenmesinde rol model almanın önemli bir yerinin olması çocukların televizyon, bilgisayar gibi sanal ortamlardan daha çok ve hızlı etkilenmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle ailelerin bilinçli olması çocuklarının zarar görmemesi için önemli olmaktadır.

Çocuk Hakları

Dünyaya gelen her bireyin kendisine değer verebilmesi, toplum için faydalı bir birey olması ve sağlıklı bir yaşam sürdürebilmesi nitelikli, kaliteli ve sürekliliği olan bir eğitim ile mümkün olmaktadır. Tarih boyunca toplum içerisinde sınıf ayrımları olmuş, sahip olunan haklar ise bu sınıflara bağlı olarak belirlenmiştir. Ancak günümüzde insan hakları ulusal ve uluslararası düzeyde yapılan çalışmalar ile korunmaktadır. Tüm insanların sömürüye maruz kalmadan çalışabilmesi, uygun yaşam ve sağlık koşullarına sahip olması, ekonomik haklarının olması gibi konularda çalışmalar sürekli olarak yapılmakta ancak istenen düzeye tam olarak ulaşılamamaktadır. I. Dünya Savaşının sebep olduğu olumsuz etkilerin düzeltilmesi ve ortadan kaldırılması, mutlu ve barışçıl bir yaşam şartlarının oluşturulması amacı ile kurulmuş olan Milletler Cemiyeti, 26.09.1924 tarihinde Çocuk Hakları Cenevre Bildirgesini kabul etmiş, ancak yeni savaşın ortaya çıkmasına engel olamamıştır. 1948’de Birleşmiş Milletler Kurulu tarafından insan hak ve özgürlükleri için esas olan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi kabul edilmiştir. Bu belge içerisinde çocuk haklarına yeterli olarak değinilmediği için çocuklara özgü yeni bir belge hazırlanmasına karar verilmiştir. 20.11.1959 tarihinde ise BM Genel Kurulu 78 ülke temsilcilerinin katılımı ile Çocuk Hakları Bildirgesini kabul etmiştir. Yapılan çalışmalar neticesinde Çocuk Hakları Sözleşmesi son şeklini almış ve 02.09.1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye’de ise 1995 yılında Resmî Gazete ’de yayınlanarak uygulanmaya başlamıştır (Oktay, 2007). Çocukların toplum içerisinde, birey olarak yaşamını sürdürebilmesi, gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere tüm ülkelerdeki çocukların yaşam şartlarının iyileştirilmesi ve iş birliğinin öneminin kavranması amacıyla taraf devletler tarafından; çocuklar arasında hiçbir ayırım gözetmeme, çocukların etkin bir şekilde korunması için gerekli tedbirleri alma, tüm faaliyetlerde çocuğun yararını temel düşünce kabul etme, sözleşme içerisinde bulunan çocuklara tanınan hakların uygulanması için tüm önlemleri alma, çocuktan sorumlu kişilerin haklarına ve ödevlerine saygı duyma, tüm çocukların temel yaşam hakkına sahip olduğunu kabul etme, doğum sonrasında tüm çocukların isim ve vatandaşlık hakkına sahip olduğunu taahhüt etme, çocuğun kimliğini koruma ve yasa dışı muameleleri reddetme maddeleri başta olmak üzere toplam 54 maddeyi içeren Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile çocuk hakları yasal güvence altına alınmıştır (UNICEF, 2004).

Çocuk Hakları Komitesi ise, çocuk haklarına ilişkin konuların görüşülmesi ve geliştirilmesi amacıyla 10 uzman kişiden oluşturulmuştur. Komitenin birincil görevi, sözleşmeyi kabul etmiş olan devletlerin sorumluluklarını yerine getirme sürecindeki ilerlemelerini gözlemlemektir (Oktay, 2007).

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Türkiye’de çocukların korunmasını sağlayan kurumdur. Bu kurumun 2828 sayılı Kuruluş Kanununa göre korunmaya muhtaç çocuklar “beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olan çocuklar” şeklinde tanımlanmaktadır. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi ve Çocukları Koruma Kanunu, Türkiye’de çocukları korumaya yönelik en temel girişimlerdir. Cenevre Bildirgesinde çocukların gelişimleri için imkanların sağlanması, beslenme, sağlık ve tedavi ihtiyaçlarının karşılanması, terk edilmiş olan çocukların korunması, büyük zarar neden olan olay veya durum anında öncelikli olarak çocuğa yardım edilmesi, istismara karşı korunmanın sağlanması, kardeşlik duyguları ile eğitimin sağlanması konuları yer almaktadır. Çocukları Koruma Kanunu ise çocukların korunması amacıyla oluşturulmuş olan iç hukuk normudur. Çocuklar gelişimsel özellikleri gereği bağımlı yaşamaları, geleceğe yönelik potansiyellerinin olması nedeniyle korunmaya gereksinim duyan grup içerisinde yer almaktadır. Bu nedenle Çocuk Koruma Kanunu ile çocukların çeşitli açılardan korunması hedeflenmektedir (Yıldırım Doğru, 2015).

Çocuğun korunmasında kullanılan sistem yaklaşımı, bütünlendirici bir bakış açısı sunmaktadır. Sistem yaklaşımı, bütün çocukların hedef grup olarak kabul edilmesini, problemlerin bir bütün olarak değerlendirilmesini, kaynakların verimli olarak kullanılmasını, ortak bir amaç için birlik olunmasını ve her şartta çocuğun yararına dikkat edilmesine katkı sağlayabilecek bir yaklaşımdır. Bu sistemde politikalar, yasalar, hizmeti sağlama, işbirliği ve sorumluluğu üstlenebilme önemlidir. Ayrıca çocukların bakımlarının sağlanması ve katılımları da koruma kapsamında düşünülmektedir. Çocukları Koruma Fonu çocuğun korunması ile ilgilere, kamu farkındalığına ve desteklerine değinmektedir. Toplumsal değişimler, modern çocukluk paradigması ile çocukların korunmasının bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmesi gerekmektedir. Bütüncül yaklaşım, çocukların korunmasında sistem yaklaşımının kullanılmasını sağlamıştır. Bu sistem yaklaşımı sayesinde, sorunlar henüz ortaya çıkmadan önlenilecek ve işbirliği ile çocukların korunmasında önemli adımlar atılabilecektir. Bunun gerçekleşmesi için ise yasal ve politik sınırların belirlenmesi, bu sistemin uygulamaya dönüşmesinin desteklenmesi, sivil toplum örgütleri, gönüllüler ve devlet mekanizmaları ile birlikte çalışma gerekmektedir (Elmacı, 2018).

Çocuk Hakları Eğitimi, tüm okul yaklaşımını kapsamalı, saygılı eğitim ortamlarında yaparak yaşayarak öğrenme ile eğitim-öğretim sürecinin içerisinde yer almalıdır. Bu eğitim kapsamında öncelikle aileler bu hakların bilincinde olmalı ve çocuklarını yetiştirirken bu hakları hem uygulamalı hem de çocuklarına aktarmalı, haklarına nasıl sahip çıkacağı, hak ihlali durumunda neler yapabileceğine ilişkin çocuklarına eğitim vermelidir. Eğer aileler bunu başarır ise toplumsal düzende değişim ve dönüşüm başlayacak bu da toplumun sağlıklı bir şekilde varlığını sürdürmesinde etkili olacaktır. Ancak burada kritik nokta çocuk haklarına ilişkin eğitimin eş zamanlı sağlanması ile gelişimin desteklenmesidir (Özdemir Uluç, 2018).

Çocuğun bir birey olduğunun kabulü, çocuk haklarının temel olarak görülmektedir. Ancak günümüz toplumlarında bu ilkenin yeterince kabul görmediği düşünülmektedir. Çünkü şiddet, madde kullanımı, istismar, göç cinsel sömürü, özellikle kız çocuklarının eğitim almasının engellenmesi, eğitimsizlik, yoksulluk gibi problemler hala varlığını sürdürmektedir. Birçok problemin köklerini sağlamlaştırmakta ve kısa dönemli çözümler ile bu sorunların üstesinden gelinememektedir. Bunun yanında var olan sorunlara gün geçtikçe yenileri de eklenmektedir. İç göçlerin varlığı, düzensiz ve dengesiz gelir dağılımı, nüfus artışının hızlı olması, eğitimden yeterince yararlanamama, işsizlik oranlarındaki yükseklik, istismar gibi faktörler korunma ihtiyacı olan çocukların sayısının artmasının başlıca nedenleri arasında yer almaktadır. Eğitim açısından ülkemizdeki durum incelendiğinde ise kız çocuklarının yarısının, erkek çocukların ¼’ünün zorunlu eğitim sonrasında eğitim hayatına devam edemedikleri görülmektedir. Okul çağı çocuklarının büyük bir bölümü de ailelerin maddi imkansızlıkları nedeni ile erken dönemde düşük ücret karşılığında, sosyal güvence olmaksızın çalışmaya başlamaktadır. Kırsal kesimde ise ailelerine ait tarlalarda çalışan çocuklar ücret almadan aile işçisi olarak çalışmaktadır. Kent merkezlerinde ise çocuklar genellikle küçük işletmelerde sağlıksız koşullarda, ağır işlerde, düşük ücretle, uzun süre ve sosyal güvence olmadan çalışmaktadırlar. Ayrıca çocuklar istismar açısından değerlendirildiğinde de çocukların haklarından yararlanmadığı görülmektedir. Çocuğa yönelik her türlü kötü davranış istismar olarak kabul edilmektedir. Çocuklar tokat atma ile başlayıp ölümle sonuçlanabilen şiddetle karşılaşma olasılığına sahiptir. Şiddet çocukların hem bedenlerinde hem de ruhunda iyileşmesi zor olan yaralara yol açmaktadır. Aile içerisinde cinsel istismarın yani ensest vakalarında raporlardaki oranlardan daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Sokakta çalıştırılan çocuklar da çocuk hakları ihlalleri arasında yerini almaktadır. Bu grupta yer alan çocuklar zamanla sokakta yaşayan çocuklar grubuna dönüşmektedir. Parçalanmış aile, çarpık kentleşme, ihmal, istismar gibi birçok faktör çocukları bu duruma sürükleyebilmektedir. Kısaca Türkiye’de çocuk hakları ile ilgili yasal düzenlemeler olmasına karşın yeterli

seviyede ilerleme sağlanamamıştır. Çocuklar için uygun ortamın oluşturulması ve haklarının korunması için açılması gereken uzun bir yol vardır (Polat, 2008).

SONUÇ ve ÖNERİLER

İnsanlığın geçirmiş olduğu değişim ve gelişmeler nesiller arası aktarım ile bir sonraki kuşağı etkilemektedir. Toplumun en küçük birimi olan aileler ise bu değişimlerin aktarılmasında kritik role sahip olmaktadır. Ancak bu değişimler her zaman olumlu olarak sonuçlanmamakta, tahmin edilemeyen sorunlara da neden olabilmektedir. Tarihsel sürece bakıldığında çocuğun birey olarak kabul edilip, uygun eğitimi alması, söz hakkı olduğunun kabul edilmesi, çocuklara özgü kıyafetlerin yaygınlaşması ve çocukların yetişkinlerden farklı bir birey olduğunun kabul edilmesi zaman almıştır. Ancak çocukların “çocuk” olarak kabul edilmesinden sonra gelişim ve değişimler hız kazanmış, yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerin ise bölge ile sınırlı kalmaması için dünya genelinde çalışmalar gerçekleştirilmiş, topluluk olarak kararlar alınmıştır. Ülkelerin yenileşme faaliyetlerinin hızlanması, bilim ve teknolojinin gelişmesi, küreselleşme, sanayileşme ve diğer birçok unsur ile insanların yaşam sürelerinin de uzaması sağlanmıştır. Sağlık bireyler sağlıklı toplumların oluşmasına katkı sağlamış ve sağlıklı bir gelecek inşa edilmiştir. Ancak bu yenileşme hızına bireylerin özellikle ailelerin ayak uyduramaması çocukların olumsuz etkilenmesine neden olmuştur. Gelişen teknoloji ve medya aracılığı ile doğru ve yanlış bilgiye erişim kolaylaşmış, yaygınlaşması da hız kazanmıştır. Günümüzde çocuklar medya ve teknolojik cihazlar ile daha çok zaman geçirmektedirler. Özellikle okul öncesi dönem çocuklarının öğrenme sürecinde aktif olan model olarak öğrenme, medya ve teknolojik cihazlardan daha çok etkilenmelerine neden olmaktadır. Ebeveynlerin programları, oyunları ve oyuncakları yeterince denetleyemediği durumda ise doyumsuz çocuklar karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle öncelikle çocuk sahibi olan ailelerin TV programlarında daha seçici olması, oyun ve oyuncakların gelişimsel olarak çocuğa uygunluğu konularında daha bilinçli olmaları gerekmektedir. Çocuğun gelişimi ve eğitimi konusunda tüm topluma erişimin sağlanması yaygınlaşmalı, medya aracılığı ile bilgilendirici programlarında yaygınlaşması sağlanmalıdır. Böylelikle toplumsal değişimde çocukların hiç zarar görmemesi veya en az zararla süreci atlattığı sağlanmalı, gelecek nesillerin de sağlıklı olmalarına katkıda bulunulmalıdır.

KAYNAKLAR

- Ahioğlu Lindberg, E.N. (2013). Küreselleşen Dünyada Ve Türkiye’de Çocukluğun Durumu, Kastamonu Eğitim Dergisi, 21(1), 1-10.
- Akbaş, E., Atasü Topçuoğlu, R. (2009). Modern Çocukluk Paradigmasının Oluşumu Eleştirel Bir Değerlendirme. Toplum ve Sosyal Hizmet, 20(1), 95-103.
- Akbulut, H., Akar Vural, R. (2012). Çocukluğun Anımsanışı: Masumiyet Arayışında Uzak/Yakın Geçmiş Nostaljisi. Milli Folklor, 24(95), 249-262.
- Akçay, D., Özcebe, H. (2012). Okul Öncesi Eğitim Alan Çocukların Ve Ailelerinin Bilgisayar Oyunu Oynama Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi. Çocuk Dergisi, 12(2), 66-71.
- Akçay, Z. G.(2018). Televizyon Dolayısıyla Melezleşen Çocuk Oyunları. Ana Dili Eğitimi Dergisi, 6(1), 114-133.
- Altunay, A. (2015). Bir Sosyalleşme Aracı Olarak Yeni Medya. Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, 9(1), 410-428.
- Arslan, A. (2006). Bir Sosyolojik Olgu Olarak Televizyon. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 1-17.
- Aslan, K. (2002). Değişen Toplumda Aile Ve Çocuk Eğitiminde Sorunlar. Ege Eğitim Dergisi, 1(2), 25-33.
- Bayer, A. (2013). Değişen Toplumsal Yapıda Aile. Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 4(8), 101-129.
- Büyükbaykal, G. (2007). Televizyonun Çocuklar Üzerindeki Etkileri. İletişim Fakültesi Dergisi, 31-44.
- Cesur, S., Paker, O. (2007). Televizyon ve Çocuk: Çocukların TV Programlarına İlişkin Tercihleri. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 6(19), 106-125.
- Çelen, F. K., Çelik, A., Seferoğlu, S. S. (2011). Çocukların İnternet Kullanımları Ve Onları Bekleyen Çevrim-İçi Riskler. Akademik Bilişim, 2-4.
- Çelik, T. (2014). Türkiye’de Çocuk Olmanın Tarihi: Doğan Kardeş Dergisi. (içinde) Hasan Ersel. Kazım Taşkent, Yapı Kredi ve Kültür Sanat. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 193-232.
- Demirkan, S. (2006). Türk Ailesinin Korunması Ve Güçlendirilmesinde Sivil Toplum Kuruluşları İle İşbirliğinin Önemi. Aile Ve Toplum Eğitim-Kültür Ve Araştırma Dergisi, 8(3),91-96.

- Dervişoğlu, E. (2017). Cumhuriyetten Günümüze, Yazarların Anılarında Oyun Ve Oyuncaklar. Motif Akademi Halkbilimi Dergisi,10(19), 89-106.
- Dilmen, N. E., Ögüt, S. (2010). Sosyalleşmenin Yeni Yüzü: Sosyal Paylaşım Ağları. Marmara Üniversitesi Yeni Medya Ve Etkileşim Konferansı Bildiri Kitapçığı, 237-242.
- Elden, M., Ulukök, Ö. (2006). Çocuklara Yönelik Reklamlarda Denetim Ve Etik. Küresel İletişim Dergisi, 2, 1-23.
- Elmacı, D. (2018). Çocuk Korumada Sistem Yaklaşımı. Prof. Dr. Emine Akyüz'e Armağan Akademisyenlikte 50 Yıl (Editör: Yasemin Karaman Kepenekci, Pelin Taşkın), Ankara: Pegem Akademi, 171-182.
- Ercan, R. (2011). Modern Çocukluk Paradigması. Journal Of World Of Turks/Zeitschrift Für Die Welt Der Türken, 3(2), 85-98.
- Erkut, Z., Balcı, S., Yıldız, S. (2017). Tarihsel Süreç İçinde Çocuk. Çocuk Ve Medeniyet Dergisi, 2017/1, 17-28.
- Ersoy İnci, P. (2017). Türk Sinemasında Çocuk, Oyun Ve Oyuncak İmgeleri Üzerine Düşünceler. Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 10(19), 27-42.
- EU Kids Online Türkiye (2010). Avrupa çevrimiçi çocuklar araştırma projesi Türkiye sonuçları. <http://eukidsonline.metu.edu.tr>, Erişim Tarihi: 24/06/2018.
- Gündüz Kalan, Ö. (2010). Reklamda Çocuğun Toplumsal Cinsiyet Teorisi Bağlamında Konumlandırılışı:'Kinder' Reklam Filmleri Üzerine Bir İnceleme. İletişim Fakültesi Dergisi, 1(38), 75-89.
- Kabali, H. K., Irigoyen, M. M., Nunez-Davis, R., Budacki, J. G., Mohanty, S. H., Leister, K. P., & Bonner, R. L. (2015). Exposure And Use Of Mobile Media Devices By Young Children. Pediatrics, 136(6), 1044-1050.
- Kandır, E. H. (2016). Dijital Çocukluğun Esaretinden Kaçış: Doğa Eğitimleri. Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi Ayrıntı, 17-20.
- Karaca, Y., Pekiyan, A., Güney, H. (2007). Ebeveynlerin Televizyon Reklam İçeriklerinin Çocuklar Üzerindeki Etkilerini Etik Açısından Algılamalarına Yönelik Bir Araştırma. Sosyal Bilimler Dergisi, 9(2), 233-250.
- Karadeniz, C., Atar, M. (2017). Türkiye'de Oyuncak Müzelerinin Durumu Ve Sürdürülebilirliği. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 16(61), 477-492.
- Karakuş Öztürk, H. (2017). Çocukluğun Tarihsel Gelişimi Üzerine Düşünceler. Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13, 253-276.
- Lambert, T.(2017). A Brief History of Children. A World History Encyclopedia, <http://www.localhistories.org/children.html>, Erişim Tarihi: 23/06/2018.
- Oktay, A. (2007). Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem (6.Baskı), İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Özcan, Ö. (2017). Orta Çağ'dan Erken Modern Döneme Çocukluğun Tarihsel Gelişimi. Çocuk Ve Medeniyet Dergisi, 2017/2, 91-125.
- Özdemir Uluç, F. (2018). Çocuk Haklarının Hayata Geçirilmesine Yönelik Bir Adım: Çocuk Hakları Eğitimi. Prof. Dr. Emine Akyüz'e Armağan Akademisyenlikte 50 Yıl (Editör: Yasemin Karaman Kepenekci, Pelin Taşkın), Ankara: Pegem Akademi, 183-192.
- Öztürk, M.E. (2012). Kişilik Gelişimi Açısından Çocuk Ve Televizyon (2.Baskı), Ankara: Nar Yayınları.
- Polat, O. (2008). Türkiye'de Çocuk Haklarının Durumu. Toplum ve Demokrasi, 2 (2), 149–157.
- Sağ. V. (2003). Toplumsal Değişim Ve Eğitim Üzerine. C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 27(1), 11-25.
- Sormaz, F., Yüksel, H. (2012). Değişen Çocukluk, Oyun Ve Oyuncanın Endüstrileşmesi Ve Tüketim Kültürü. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(3), 985-1008.
- Şirin, M. R. (2017). Çocuk Ve Çocukluk: Kültürel Ve Sosyolojik Boyut. Çocuk Ve Medeniyet Dergisi, 2017/1, 5-13.
- Terkan, N., Taylan, A. (2010). İnternet ve Çocukların Korunması: Ebeveyn Kontrolü. ResearchGate Conference Paper, 338-342.
- Tezel Şahin, F., Cevher, F. N. (2007). Türk Toplumunda Aile-Çocuk İlişkilerine Genel Bir Bakış. 775-789.
- Tokgöz, O. (1979). Televizyon reklamları ve çocuklar. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 34(01).

- Türk, İ.C. (2011). Osmanlı Devleti'nde Okul Öncesi Eğitim. Milli Eğitim Dergisi, 192, 160-173.
- UNICEF (2004). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Unicef Türkiye.
- Ural, A. (2018). Çocukluğa Uzanan Görünen El. Prof. Dr. Emine Akyüz'e Armağan Akademisyenlikte 50 Yıl (Editör: Yasemin Karaman Kepenekci, Pelin Taşkın), Ankara: Pegem Akademi, 136-146.
- Yavuzer, H. (2016). Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi (39.Basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım Doğru, S.S. (2015). Yasal Düzenlemeler (Editör: S. Sunay Yıldırım Doğru), Çocuk Hakları Ve Koruma Aile Refahı Ve Koruma (3.Baskı), Ankara: Eğiten Kitap, 1-41.
- Yıldız, C. (2018). Gazetede Çocuklar: Hürriyet, Sabah, Sözcü Ve Posta Örnekleri. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8(1), 281-294.